

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЛІСОВОЛ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 347.73

**ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Андрущенко Ігор Григорович,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри фінансового права та фіскального адміністрування

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Чубенко Антон Григорович,
Академія фінансового моніторингу,
директор

кандидат юридичних наук
Куркова Ксенія Миколаївна,
Науково-дослідний інститут публічного права,
завідувач відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт

Захист відбудеться 27 червня 2019 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий 24 травня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Г. Братель

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Здійснювані в Україні політичні, економічні та соціальні реформи корінним чином змінили фінансові відносини як всередині держави, так і на міжнародному рівні. Фундаментальні зрушення, що відбулися, знайшли відображення у скасуванні бар'єрів на шляху вільного руху грошей і капіталів у сфері руху фінансових ресурсів. Держава практично відмовилась від адміністративно-командних засобів впливу на економіку. Внаслідок коригування пріоритетів розвитку та функціонування України у фінансовій сфері, з'явилися якісно нові відносини, від яких залежить становлення незалежної та економічно розвинутої держави. Зазначене безпосередньо стосується відносин, пов'язаних з обігом валюти та валютних цінностей.

Питання правового регулювання валютних відносин і валютного контролю є предметом обговорення практиків, науковців та громадськості. Висловлюються різні думки щодо напрямів розвитку валютного контролю в Україні. Зокрема, варто провести швидку лібералізацію валютного ринку України та правового регулювання відносин у сфері валютного контролю. У той же час відстоюється й інша думка, що хоч подібна лібералізація є необхідною, проте вона має проводитися поступово з урахуванням економічного розвитку держави та її національних інтересів.

За результатами проведеного опитування осіб щодо здійснення фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні, лише 10,2 % респондентів мають загальне уявлення про валютний контроль. Понад третина опитаних (35,5 %) розуміється у сутності заходів, які вживаються державою щодо регуляторного впливу на валютний ринок. Ще більша частка осіб (41,5 %) ознайомена з особливостями здійснення фінансово-правового регулювання на цьому ринку.

Майже чверть респондентів (24,7 %) незадовільно оцінили діяльність уповноважених установ по здійсненню фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні, 14,2 % – україн негативно, і лише кожний п'ятий (20,8 %) вважає діяльність уповноважених установ у цій сфері позитивною. Практично половина осіб, які брали участь у опитуванні (49,7 %), ствердно відповіли на питання щодо необхідності запровадження більш лояльного фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні. Понад половина опитаних (60,1 %) зазначили, що для підвищення ефективності фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні варто внести зміни до чинного законодавства; 22,0 % наполягають на зниженні рівня корупції, а кожен шостий (15,7 %) наголошує на удосконаленні інституту юридичної відповідальності.

Зазвичай, практика випереджає теорію, і в Україні законодавча база, що регулює відносини на валютному ринку, лише формується та є досить недосконалою. Це, в свою чергу, є підґрунтям для дослідження стану наукового вивчення проблем розвитку і становлення законодавчої та нормативно-правової бази забезпечення фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні.

Теоретичною основою дисертації праці науковців у сфері фінансового та адміністративного права, зокрема розробки з теорії фінансового права та фінансового контролю таких українських вчених, як А.І. Берлача, Л.К. Воронової, С.І. Іловайського, Л.М. Касьяненко, М.П. Кучерявенка, А.А. Нечай, К.В. Павлюк, Н.Ю. Пришви, В.М. Поповича, Т.М. Реви, Л.А. Савченко та російських – Є.Ю. Грачової, Т.Ф. Єфремової, М.В. Карасьової, В.М. Родіонової, М.В. Сапожникова, Б.Г. Федорова, Н.І. Хімічевої тощо.

Дослідження валютних відносин і валютного контролю в Україні проводили такі вчені-правники, як В.Б. Авер'янов, Є.О. Алісов, О.Ф. Андрійко, І.Г. Андрущенко, В.Г. Атаманчук, В.П. Богун, Ю.П. Битяк, Ж.В. Завальна, А.М. Іскоростенський, С.Т. Кадькаленко, Є.В. Карманов, В.К. Колпаков, О.А. Костюченко, Л.М. Кравченко, К.М. Куркова, С.І. Лучковська, П.С. Пацурківський, С.М. Половко, П.М. Рабінович, О.Є. Северин, М.В. Старинський, О.С. Шевчик, Л.К. Царьова, В.В. Цветков, А.Г. Чубенко, В.А. Ющенко та багато інших авторів.

Питання економічного спрямування у сфері валютного регулювання і валютного контролю досліджували Ю.О. Блащук, О.В. Боришкевич, О.І. Кабанець, В.Д. Кольга, М.Г. Перебийніс, Г.П. Стадник, О.В. Ярова, В.А. Ющенко та інші.

Кожна з зазначених робіт має велику науково-практичну цінність, проте валютний контроль окремо не розглядався як діяльність державних органів або інших уповноважених державою господарюючих суб'єктів, що спрямована на підтримання валютного правопорядку в галузі валютних правовідносин. На сьогодні також відсутнє узгоджене розуміння основоположних понять валютного законодавства, що в комплексі породжує проблеми в правозастосуванні його норм органами валютного контролю.

Саме актуальність, науково-теоретична та практична важливість проблеми, її недостатнє вивчення й обґрунтування в Україні обумовили вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертації узгоджується зі Угодою про асоціацію з ЄС (Закон № 1678-VII від 16.09.2014); Планом дій для боротьби з розмиванням бази оподаткування і переміщенням прибутків за кордон (проект Закону із запровадження Плану дій BEPS в Україні); Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 р.); Основними напрямами наукових досліджень НАВС на 2018–2020 рр. (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28/1). Тему дисертації затверджено Вченою радою НАВС 29 жовтня 2015 р. (протокол № 20).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є дослідження сутності валютного контролю в Україні та його механізму, підготовці рекомендацій щодо його вдосконалення, формуванні теоретичних положень, спрямованих на розвиток теорії валютних відносин в Україні.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі задачі:

- визначити історичні етапи становлення системи валютного контролю;

- розкрити юридичний зміст наступних понять «валютний контроль», «мета», «завдання», «принципи» та «функції» валютного контролю;
- охарактеризувати особливості існуючих класифікацій валютного контролю та запропонувати авторську класифікацію цього виду контролю за найбільш суттєвими ознаками;
- з'ясувати правову природу механізму валютного контролю та практику його застосування;
- висвітлити сучасний стан нормативно-правового регулювання валютного контролю в Україні;
- визначити правовий статус суб'єктів валютного контролю в Україні;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення норм Закону України «Про валюту і валютні операції» у сфері валютного контролю;
- з'ясувати особливості зарубіжного досвіду у сфері організації та функціонування валютного контролю.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері організації та здійснення валютного контролю.

Предметом дослідження є фінансово-правове регулювання валютного контролю в Україні.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження проблем валютного контролю є сукупність загальних та спеціальних методів наукового пізнання. Серед них необхідно виокремити наступні. Головним в цій системі є загальнонауковий діалектичний метод, використовуючи який в роботі питання та проблеми розглядались та вирішувались в єдності соціального змісту та юридичної форми. *Історико-правовий метод* застосовувався в двох аспектах: при аналізі становлення і розвитку законодавства України щодо проведення валютного контролю; при порівнянні поглядів сучасних фахівців та класиків фінансово-правової науки минулих століть (підрозділ 1.1). *Порівняльно-правовий метод* є певним продовженням та деталізацією в правовій площині діалектичного методу. Правова характеристика валютного контролю здійснювалась як у динамічному порівнянні щодо розвитку норм законодавства, яке регулює положення, що увійшли до дисертації, так і у аспекті виділення спільних рис та відмінностей чинного українського законодавства та законодавств інших держав (підрозділи 2.2, 3.2). При дослідженні основних характеристик валютного контролю (принципів, функцій, завдань тощо) використано *структурно-функціональний метод і метод системного аналізу*, що дозволяє визначити місце і значення валютного контролю в системі фінансових відносин, провести зв'язки між нормами, що регулюють відносини у сфері валютного контролю, з іншими нормами, які регулюють валютні відносини (підрозділ 1.2), проаналізувати структуру механізму валютного контролю та його окремі елементи (підрозділ 2.1), розглянути організаційно-правові форми валютного контролю (підрозділ 1.3). *Метод системного аналізу* відіграє головну роль в процесі аналізу діяльності органів влади у сфері валютного контролю, дозволяє проаналізувати і виробити пропозиції щодо координації їх дій і досягнення найбільш ефективних результатів (підрозділ 2.3). Застосування *формально-логічного методу* обумовило визначення

та характеристику правової природи валютного контролю як різновиду контролю фінансового, виокремлення його суттєвих рис (підрозділ 1.2). Завдяки використанню цих методів у дисертації склалися умови вирішення теоретичних та практичних завдань, що обумовлені метою роботи. *Метод прогнозування та адаптації* застосовується при визначенні перспектив розвитку валютного контролю в Україні. *Метод класифікації та групування* використовувався для наведення видів (форм) валютного контролю, здійснення класифікації суб'єктів, принципів, методів валютного контролю (підрозділи 1.3, 2.1, 2.3.). *Спеціально-юридичний метод* використовувався при доборі фактичного матеріалу, вивченні праць науковців і аналізі нормативно-правової бази у сфері валютного регулювання та валютного контролю. Для теоретичного узагальнення й розробки пропозицій щодо вдосконалення правових основ валютного регулювання та валютного контролю в роботі використано *метод моделювання* (підрозділ 3.1).

Емпіричну базу дослідження становлять результати опитування та анкетування 200 працівників Національного банку України та 105 працівників Державної фіскальної служби України, діяльність яких безпосередньо пов'язана із здійсненням валютного контролю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є комплексним дослідженням, що присвячене фінансово-правовому регулюванню валютного контролю, що має суттєве значення для науки, практичного застосування та вдосконалення законодавства. Зокрема,

вперше:

- розглянуто співвідношення термінів «валютний контроль» та «валютний нагляд», які розглядаються як тотожні, визначено, що контроль та нагляд мають спільну мету – забезпечення законності та дисципліни та можуть здійснюватися в однакових формах, приміром перевірка, ревізія, інспекція, спостереження, вимоги звітів, пояснень тощо;

- запропоновано визначення «мети валютного контролю», під якою слід розуміти визначення відповідності проведених валютних операцій валютному законодавству; перевірку наявності підтвердних документів щодо проведених валютних операцій; перевірку повноти, об'єктивності і достовірності інформації про валютні операції, наданої резидентами та нерезидентами, а також запобігання правопорушенням, пов'язаним із витоком капіталу за кордон;

- запропоновано створити єдиний державний орган, який би безпосередньо здійснював функції валютного нагляду і валютного регулювання в Україні;

- розроблено основні напрями щодо вдосконалення Закону України «Про валюту і валютні операції» та внесено конкретні пропозиції щодо змін і доповнень вищевказаного закону;

удосконалено:

- поняття валютного нагляду як вид державного фінансового контролю, який представляє собою діяльність державних органів або інших уповноважених державою господарюючих суб'єктів, що проводиться шляхом застосування

правових методів, прийомів та засобів з метою забезпечення дотримання валютного законодавства та правопорядку в галузі валютних правовідносин;

– визначення завдань, які необхідно вирішувати для досягнення загальної мети валютного контролю, до яких відносяться: організація системи курсоутворення, захисту та забезпечення необхідного ступеня конвертованості національних грошей; своєчасне виявлення, припинення і запобігання порушенням законодавчо установлених правил валютного регулювання, покликаних забезпечити стійкість національної валюти; регулювання платіжної функції іноземної валюти, регламентація поточних операцій платіжного балансу; організація внутрішнього валютного ринку; регламентація та регулювання банківської діяльності з валютними цінностями; захист іноземних інвестицій, регулювання процесів утворення та руху капіталу; встановлення режиму та обмежень на вивезення і ввезення через кордон валютних цінностей; забезпечення стабільних джерел надходження інвалюти на національний валютний ринок; проведення моніторингу з метою виявлення кримінальних і некримінальних потоків; прогнозування економічної ситуації в сфері обігу капіталу за допомогою системи індикаторів, які показують динаміку інвестиційних операцій у короткостроковому періоді, ступінь стабільності і прозорості банківської системи, рівень платіжної дисципліни агентів, які здійснюють операції з зарубіжними партнерами; забезпечення контролю валютних операцій руху капіталів; стимулювання національного експорту та регулювання імпорتنих поставок в інтересах вітчизняних товаровиробників, захисту товарного, валютного та фондового ринків України від несприятливого впливу світової кон'юнктури, недобросовісної іноземної конкуренції та інших протиправних дій; виявлення, припинення та попередження спроб легалізації незаконних доходів та вивезення капіталу одержаного злочинним шляхом; створення сприятливих умов для репатріації українського капіталу тощо;

– визначення спеціальних принципів валютного контролю, до яких віднесено: постійне вдосконалення законодавчої бази щодо контролю та нагляду; багаторівнева система контролю за резидентами та нерезидентами; покращення матеріально-технічного та кадрового забезпечення органів нагляду; постійне підвищення кваліфікації спеціалістів валютного нагляду; застосування досвіду зарубіжних країн, втілення світових стандартів і практики нагляду;

– класифікацію органів валютного нагляду на основі розподілу їх повноважень, зокрема виділено органи валютного нагляду (Національний банк України, Державна фіскальна служба України) та агенти валютного нагляду (банки, небанківські фінансові установи та операторів поштового зв'язку (уповноважені установи));

дістало подальший розвиток:

– наукові уявлення щодо виникнення, становлення та розвитку правових засад регулювання валютного контролю в Україні;

– пропозиції щодо віднесення валютного нагляду до видів фінансового контролю на підставі спільних методів, принципів і завдань;

– положення про те, що механізм фінансово-правового регулювання валютного контролю являє собою систему взаємопов'язаних елементів, таких, як, об'єкт, суб'єкти та методи валютного контролю, за допомогою яких реалізуються мета, завдання і функції останнього;

– практичні рекомендації, що спрямовані на внесення змін до ст.ст. 2, 9,10, 11, 12 Закону України «Про валюту і валютні операції».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й пропозиції впроваджено та використовуються у:

– *законотворчій діяльності* – шляхом удосконалення норм чинного законодавства щодо реалізації валютного контролю в Україні (акт Інституту законодавства Верховної Ради України від 28 грудня 2018 р. № 22/597-1-15);

– *практичній діяльності* – під час здійсненні контролю за дотриманням валютного законодавства (довідка Головного управління ДФС у Житомирській області від 16.05.2019 року № 5910/14/06-30-51);

– *освітньому процесі* – для підготовки навчально-методичних матеріалів і викладання таких навчальних дисциплін як «Фінансове право», «Податкове право», «Оцінка та аналіз правового регулювання економіки» (акт Національної академії внутрішніх справ від 20.02.2019 року);

– *науково-дослідній діяльності* – для формування низки пропозицій щодо удосконалення фінансово-правового регулювання валютного контролю (акт Національної академії внутрішніх справ від 22.01.2019 року).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертації пройшли апробацію на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Херсон, 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці» (м. Київ, 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції розвитку національних економік: економічний та правовий виміри» (м. Київ, 2017 р.), Науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правового регулювання економіки» Національної академії внутрішніх справ (м. Київ, 2017 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті» (м. Одеса, 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями розвитку правової системи України» (м. Львів, 2018 р.), Електронне видання матеріалів круглого столу «Єдність адміністративно-правової думки в умовах 100-річчя Соборності України» (м. Київ, 2018 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано тринадцять наукових праць, п'ять з яких – наукові статті у фахових виданнях з юридичних наук, одна – у періодичному зарубіжному виданні, сім тез доповідей на конференціях, круглих столах та семінарі.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (182 найменування на 22 сторінках) та п'яти додатків. Повний обсяг дисертації становить 220 сторінок, з них загальний обсяг тексту – 196 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; надано відомості щодо шляхів і форм упровадження та апробації; наведено характеристику публікацій автора, у яких відображено основні положення дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Генезис фінансово-правового регулювання валютного контролю»* висвітлено дослідження історичних передумов появи валютного контролю в Україні починаючи з часів Київської Русі (IX – кінець XII ст.), де перші згадки про гривню знаходять ще у «Повісті минулих літ» Нестора Літописця і до сучасного стану.

При аналізі еволюції системи валютного контролю виділено п'ять етапів його розвитку: 1) попередній – з прийняття Декларації про державний суверенітет України до виходу України з «рубльової зони»; 2) період упровадження власної національної грошової одиниці та прийняття валютного законодавства; 3) період спроби відновлення державної валютної монополії; 4) період лібералізації валютного ринку та відносної стабілізації валютного курсу карбованця, який закінчився запровадженням національної валюти – гривні; 5) період удосконалення взаємовідносин суб'єктів валютного ринку з метою стабілізації валютного курсу і створення передумов для поліпшення економічного добробуту української держави, що на даний час, характеризується вступом 07 лютого 2019 року у дію Закону України «Про валюту і валютні операції».

У *підрозділі 1.2 «Поняття валютного контролю в Україні та особливості його фінансово-правового регулювання»* проаналізовано різні підходи до визначення поняття валютного контролю, виокремлюються його суттєві риси, що дозволяють виділити валютний контроль серед інших різновидів державного контролю, звертається увага на походження цього механізму. При цьому підкреслюється важливість здійснення валютного контролю для належного функціонування держави та виконання нею своїх завдань.

На підставі теоретичного узагальнення існуючих наукових поглядів щодо визначення поняття «валютний нагляд», запропоновано трактування цієї дефініції як вид державного фінансового контролю, який представляє собою діяльність державних органів або інших уповноважених державою господарюючих суб'єктів, що проводиться шляхом застосування правових методів, прийомів та засобів з метою забезпечення дотримання валютного законодавства та правопорядку в галузі валютних правовідносин.

У такому визначенні вказується на те, що валютний нагляд: є самостійним видом фінансового контролю; є складовою частиною поняття управління, яке в свою чергу впливає із сутності держави, права та публічного управління; виступає комплексом адміністративних заходів, направлених на заборону вивозу і

стимулювання повернення валютних засобів у країну; валютний контроль розповсюджується на рух капіталів для захисту стабільності грошової системи і валютних резервів у період реформування економіки, та є одним із невід'ємних елементів перехідної економічної політики; метою валютного контролю є недопущення порушень встановленого порядку здійснення валютних операцій та нормативно визначених валютних обмежень; покликаний забезпечувати належну поведінку суб'єктів валютних правовідносин відповідно до тих юридичних меж, що встановлені державою шляхом запровадження засобів валютного регулювання та валютних обмежень; є складним соціальним явищем, який відноситься як до внутрішньої, так і зовнішньої політики держави; має чіткий розподіл учасників валютних правовідносин на контролюючих та підконтрольних суб'єктів; має юридично виважену систему органів валютного контролю; права та обов'язки контролюючих та підконтрольних суб'єктів закріплені на нормативному рівні; санкції за порушення правил проведення валютних операцій носять переважно майновий характер. Вищезазначені особливості можуть слугувати для виокремлення поняття валютного нагляду від схожих видів контрольної діяльності та надають можливість виділити певні специфічні ознаки валютного нагляду, які необхідно закріпити на законодавчому рівні.

Визначено категорії як «мета валютного контролю», «завдання валютного контролю», «принципи валютного контролю», «функції валютного контролю».

У підрозділі 1.3 «*Види валютного контролю*» досліджено наступні види (форми) валютного контролю як: попередній валютний контроль; поточний валютний контроль; наступний валютний контроль; подальший контроль.

Внесено пропозиції щодо розмежування організаційно-правових форм валютного контролю на підставі таких критеріїв, як-то: за часом здійснення; залежно від особливостей компетенції суб'єктів валютного нагляду; залежно від організаційно-правового статусу суб'єктів валютного нагляду; у залежності від специфіки об'єкта валютного нагляду; за способом організації наглядових заходів; в залежності від специфіки встановлених обмежень валютного нагляду.

Розділ 2 «Фінансово-правове регулювання валютного контролю в Україні як об'єкт правового дослідження» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «*Загальна характеристика механізму фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні*» досліджено механізм як систему взаємопов'язаних елементів, таких, як, об'єкт, суб'єкти та методи валютного контролю, за допомогою яких реалізуються мета, завдання і функції останнього.

Об'єктом валютного контролю визначено валютні операції, чітка класифікація яких має важливе теоретичне і практичне значення. Пропонується авторське визначення терміну «валютні операції», під яким розуміються дії з приводу руху валютних цінностей, що урегульовуються нормами фінансового права та здійснюються суб'єктами валютних правовідносин. Аргументовано необхідність виділення різних критеріїв розподілу валютних операцій на окремі групи зокрема, такі як: об'єкт, суб'єкт валютних операцій, зв'язок валютних операцій з рухом капіталу, територія здійснення валютних операцій, форми розрахунків при здійсненні валютних операцій тощо.

Суб'єкти валютного контролю досліджуються з розмежуванням їх на дві категорії: контролюючі та підконтрольні суб'єкти. До контролюючих суб'єктів слід відносити спеціальні органи, установи, у тому числі агентів валютного контролю, що наділені відповідними контрольними повноваженнями у сфері валютного контролю. Підконтрольними суб'єктами валютного контролю є ті суб'єкти, діяльність яких підпадає під валютний контроль та які є адресатами владних приписів, що й обумовлює необхідність контролю за виконанням таких приписів.

Методи валютного контролю являють собою систему способів, які застосовуються контролюючими суб'єктами з метою виконання завдань і функцій контролю. Основним методом валютного контролю є перевірки, які проводяться в тих випадках, коли виникає необхідність встановити факт порушення валютного законодавства. Запропоновано в Законі України «Про валюту і валютні операції» чітко встановити термін, протягом якого може тривати перевірка дотримання валютного законодавства, оскільки згідно з чинним законодавством це є виключною компетенцією працівника органу валютного контролю, що здійснює перевірку. Інакше така ситуація може стати підставою для необґрунтованого затягування перевірки та перешкоджати плануванню діяльності органів валютного контролю. Також слід чітко закріпити підстави проведення перевірки, оскільки перевірки можуть проводитися як при наявності інформації про порушення валютного законодавства під час здійснення валютних операцій, так і на підставі планів перевірки органів валютного контролю. Чинним валютним законодавством також не передбачена можливість проведення в ході перевірок незалежних експертиз. Вважаємо, що з метою дотримання прав учасників валютного контролю необхідно закріпити на законодавчому рівні принципи проведення перевірки як методу валютного контролю.

У підрозділі 2.2 «Нормативно-правове регулювання валютного контролю в Україні» здійснено систематизацію сучасного валютного законодавства. Національний банк України затвердив і оприлюднив усі нормативно-правові акти, які є основою для нової ліберальної системи валютного регулювання, передбаченої Законом про валюту. Нова система складається з восьми основних постанов Правління Національного банку, які замінили попередню базу з 56 нормативно-правових актів у сфері валютного регулювання: «Про затвердження Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України» постанова № 1; «Про затвердження Положення про здійснення операцій із валютними цінностями» постанова № 2; «Про затвердження Положення про транскордонне переміщення валютних цінностей» постанова № 3; «Про затвердження Положення про перелік заходів захисту, порядок та критерії їх запровадження, подовження та дострокового припинення» постанова № 4; «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті» постанова № 5; «Про затвердження Положення про порядок надання банками Національному банку України інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами боргових

зобов'язань перед нерезидентами-кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками» постанова № 6; «Про затвердження Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів» постанова № 7; «Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими установами аналізу та перевірки документів (інформації) про валютні операції» постанова № 8.

Прийняття усіх зазначених нормативно-правових актів є черговим важливим етапом лібералізації валютного ринку. Норми цих документів спрямовані на дерегуляцію інвестицій, спрощення проведення транскордонних операцій з валютними цінностями і розширення переліку доступних валютних операцій.

У підрозділі 2.3 «Суб'єкти фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні» досліджено суб'єкти валютного контролю з розмежуванням їх на дві категорії: контролюючі та підконтрольні суб'єкти.

В підрозділі детально розглянуто повноваження органів та агентів валютного нагляду. Органами валютного нагляду визначено Національний банк України та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику (Державна фіскальна служба України). До агентів валютного нагляду віднесено банки, небанківські фінансові установи та операторів поштового зв'язку (уповноважені установи), які у своїй діяльності підзвітні Національному банку України.

У результаті проведеного дослідження визначено необхідність віднесення судів до органів валютного нагляду загальної компетенції, тоді як спеціальними органами валютного контролю є органи, прямо названі Законом про валюту. Також певну специфічну групу контролюючих суб'єктів в системі валютного нагляду складають правоохоронні органи. Вони посідають особливе місце в системі валютного нагляду, оскільки фактично здійснюючи відповідні контрольні заходи щодо дотримання законності та правопорядку в сфері обігу валютних цінностей, вони не є ні органами, ні агентами валютного нагляду.

За результатами проведеного під час написання дисертації опитування осіб щодо здійснення фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні, було визначено, що майже чверть респондентів (24,7 %) незадовільно оцінили діяльність уповноважених установ по здійсненню фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні, 14,2 % – украй негативно, і лише кожний п'ятий (20,8 %) вважає діяльність уповноважених установ у цій сфері позитивною.

Розділ 3 «Проблеми фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні та шляхи їх вирішення» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Напрями вдосконалення фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні» звернено увагу на ключові новації Закону України «Про валюту і валютні операції» та запропоновані шляхи вдосконалення його положень.

Закон України «Про валюту і валютні операції» декларує свободу руху капіталів та свободу валютних операцій та вступив у дію 07 лютого 2019 року.

Вже можна прослідкувати низку кроків для лібералізації валютного регулювання, зокрема: по-перше, граничний строк здійснення розрахунків за експортно-імпортними контрактами буде розширено до 365 днів; по-друге, скасовано валютний нагляд для експортно-імпортних операцій на суму до 150 тис. грн; по-третє, індивідуальні валютні ліцензії скасовано. Натомість з'явилася система електронних лімітів; по-четверте, скасовані санкції у вигляді припинення зовнішньо-економічної діяльності за порушення строків розрахунків; по-п'яте, дозволено online купівлю іноземної валюти фізичними особами. При цьому на такі операції розповсюджуватиметься аналогічний ліміт, як і на купівлю готівкової валюти (зараз – до 150 тис. грн на день в еквіваленті). Передбачені нововведення створюють для національного виробника більш сприятливі умови для розвитку міжнародних зв'язків, а також позитивно позначаються на бізнес-активності іноземних інвесторів в Україні. Також, у дисертації наведені авторські бачення деяких статей нового закону про валюту.

Запропоновано модель поетапної трансформації системи валютного контролю в Україні, що в даний час можна вважати найбільш продуктивними: поєднання попереднього і подальшого принципів валютного контролю; перетворення валютного контролю має відбуватися паралельно створенню системи державного фінансового контролю і в перспективі має стати його складовою частиною; для вдосконалення системи валютного регулювання і валютного контролю, можна використовувати збільшення числа користувачів інформаційної бази даних серед органів валютного контролю; чітко встановити в Законі України «Про валюту і валютні операції» термін, протягом якого може тривати перевірка дотримання валютного законодавства.

У підрозділі 3.2 *«Зарубіжний досвід фінансово-правового регулювання валютного контролю та його використання в Україні»* досліджено практику фінансово-правового регулювання валютного контролю в деяких зарубіжних країнах.

Досвід розвинутих європейських країн свідчить, що головними органами валютного контролю є державні органи у сфері управління фінансами (Міністерство фінансів, Казначейство) та центральні банки. Такі суб'єкти здійснюють свої повноваження у тісній співпраці, при якій відповідні державні органи в галузі управління фінансами навіть можуть делегувати свої повноваження у сфері валютного контролю центральним банкам (наприклад, у Великобританії). Окремі напрями валютного контролю реалізуються й через митні органи, які, як правило, є організаційно підпорядкованими державним органам управління в галузі фінансів. Проте повноваження центральних банків залежать від ступеня їх незалежності від урядів. У країнах, де центральний банк перебуває в певному підпорядкуванні міністерству фінансів, він реалізує ту валютну політику, яку розробив уряд, як наприклад, Національний банк Угорщини. Здійснення валютного регулювання і валютного контролю є прерогативою Міністерства фінансів Угорщини, яке здійснює ці функції через Національний банк Угорщини. У деяких країнах існують спеціалізовані регулюючі органи, як наприклад, в Іспанії, де валютний контроль, також як і валютне регулювання здійснює

Генеральний директорат зовнішніх операцій Міністерства економіки та фінансів і Банк Іспанії. Лише в окремих країнах створені спеціальні органи валютного контролю, як, наприклад, в Італії – Італійське валютне бюро. Однак, навіть при наявності таких спеціалізованих органів заходи валютного контролю здійснюються через відповідні банківські установи (у першу чергу, центральні банки держави). Коло заходів валютного контролю і валютних обмежень у країнах з розвиненими ринками постійно скорочується.

Вважається, що поступова лібералізація – єдиний правильний шлях України в умовах нестійкого валютного ринку, оскільки досвід інших країн свідчить про те, що миттєве пом'якшення далеко не завжди призводить до позитивних результатів. Ізраїль використав швидке зняття обмежень валютного контролю в 1977 році. Через два роки вони були змушені знову «закрити» ринок. Повноцінну лібералізацію в Ізраїлі довелося відкласти, в кінцевому підсумку вона тривала 15 років.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації викладено найбільш важливі наукові та практичні здобутки; наведено основні теоретичні положення і практичні рекомендації, що випливають із результатів дослідження; сформульовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні, зокрема.

1. Здійснено аналіз системи валютного регулювання та валютного контролю в Україні з початку її створення до її сучасного стану, визначено основні недоліки її функціонування та розроблені теоретичні рекомендації щодо вирішення найпроблематичніших питань. Запропоновано виокремити такі періоди історії розвитку досліджуваного нами предмета: 1) попередній – з прийняттям Декларації про державний суверенітет України до виходу України з «рубльової зони»; 2) період упровадження власної національної грошової одиниці та прийняття валютного законодавства; 3) період спроби відновлення державної валютної монополії; 4) період лібералізації валютного ринку та відносної стабілізації валютного курсу карбованця, який закінчився запровадженням національної валюти – гривні; 5) період удосконалення взаємовідносин суб'єктів валютного ринку з метою стабілізації валютного курсу і створення передумов для поліпшення економічного добробуту української держави, що на даний час, характеризується вступом 07 лютого 2019 року у дію Закону України «Про валюту і валютні операції».

2. Підтримано заміну поняття «валютного контролю» поняттям «валютний нагляд» в Законі України «Про валюту і валютні операції», оскільки, тлумачення останнього включає в себе поняття «валютний контроль». Проведений аналіз теоретичних підходів щодо поняття «валютний нагляд» дозволив нам сформулювати таке його визначення: «валютний нагляд» – це вид державного фінансового контролю, який представляє собою діяльність державних органів або інших уповноважених державою господарюючих суб'єктів, що проводиться шляхом застосування правових методів, прийомів та засобів з метою забезпечення

дотримання валютного законодавства та правопорядку в галузі валютних правовідносин.

Аргументовано необхідність законодавчого закріплення мети валютного контролю як визначення відповідності проведених валютних операцій валютному законодавству; перевірка наявності підтвердних документів щодо проведених валютних операцій; перевірка повноти, об'єктивності і достовірності інформації про валютні операції, наданої резидентами та нерезидентами, а також усунення та запобігання правопорушень, пов'язаних із витоком капіталу за кордон. Крім основних завдань валютного контролю, що потребують закріплення на законодавчому рівні, вважаємо доцільно віднести ще такі додаткові завдання: організація системи курсоутворення, захисту та забезпечення необхідного ступеня конвертованості національних грошей; своєчасне виявлення, припинення і запобігання порушенням законодавчо установлених правил валютного регулювання, покликаних забезпечити стійкість національної валюти; встановлення режиму та обмежень на вивезення і ввезення через кордон валютних цінностей; проведення моніторингу з метою виявлення кримінальних і некримінальних потоків; забезпечення контролю валютних операцій руху капіталів; стимулювання національного експорту та регулювання імпорту поставок в інтересах вітчизняних товаровиробників, захисту товарного, валютного та фондового ринків України від несприятливого впливу світової кон'юнктури, недобросовісної іноземної конкуренції та інших протиправних дій; виявлення, припинення та попередження спроб легалізації незаконних доходів та вивезення капіталу одержаного злочинним шляхом; створення сприятливих умов для репатріації українського капіталу тощо. Визначено принципи валютного контролю як теоретично обґрунтовані і нормативно закріплені правові, процесуальні та організаційні основи здійснення валютного контролю, які визначають його загальну спрямованість. Серед основних функцій валютного контролю можна виділити наступні: контроль за відповідністю валютних операцій чинному законодавству; перевірка обґрунтованості платежів в іноземній валюті резидентами і нерезидентами; перевірка повноти і об'єктивності обліку і звітності за операціями резидентів і нерезидентів.

3. Внесено пропозиції щодо розмежування організаційно-правових форм валютного контролю на підставі таких критеріїв, як-то: за часом здійснення; залежно від особливостей компетенції суб'єктів валютного нагляду; залежно від організаційно-правового статусу суб'єктів валютного нагляду; у залежності від специфіки об'єкта валютного нагляду; за способом організації наглядових заходів; в залежності від специфіки встановлених обмежень валютного нагляду.

4. Обґрунтовано, що механізм є системою взаємопов'язаних елементів, таких, як, об'єкт, суб'єкти та методи валютного контролю, за допомогою яких реалізуються мета, завдання і функції останнього. Об'єктом валютного контролю виступають валютні операції, чітке визначення та класифікація яких має важливе теоретичне і практичне значення. Законодавчо доцільно закріпити наступне визначення валютних операцій як дій з приводу руху валютних цінностей, що урегульовуються нормами фінансового права та здійснюються суб'єктами

валютних правовідносин. Необхідно виділити різні критерії розподілу валютних операцій на окремі групи зокрема, такі як: об'єкт, суб'єкт валютних операцій, зв'язок валютних операцій з рухом капіталу, територія здійснення валютних операцій, форми розрахунків при здійсненні валютних операцій, порядок ліцензування.

Запропоновано в Законі України «Про валюту і валютні операції» чітко встановити термін, протягом якого може тривати перевірка дотримання валютного законодавства, оскільки згідно з чинним законодавством це є виключною компетенцією працівника органу валютного контролю, що здійснює перевірку. Інакше така ситуація може стати підставою для необґрунтованого затягування перевірки та перешкоджати плануванню діяльності органів валютного контролю. Також слід чітко закріпити підстави проведення перевірки, оскільки перевірки можуть проводитися як при наявності інформації про порушення валютного законодавства під час здійснення валютних операцій, так і на підставі планів перевірки органів валютного контролю. Чинним валютним законодавством також не передбачена можливість проведення в ході перевірок незалежних експертиз. Вважаємо, що з метою дотримання прав учасників валютного контролю необхідно закріпити на законодавчому рівні принципи проведення перевірки як методу валютного контролю.

5. Національний банк України затвердив і оприлюднив усі нормативно-правові акти, які є основою для нової ліберальної системи валютного регулювання, передбаченої Законом про валюту. Нова система складається з восьми основних постанов Правління Національного банку, які замінили попередню базу з 56 нормативно-правових актів у сфері валютного регулювання. Прийняття усіх зазначених нормативно-правових актів є черговим важливим етапом лібералізації валютного ринку. Норми цих документів спрямовані на дерегуляцію інвестицій, спрощення проведення транскордонних операцій з валютними цінностями і розширення переліку доступних валютних операцій. Нова система валютного регулювання запрацювала разом із введенням в дію Закону про валюту.

6. У сучасних умовах було б значно простіше й ефективніше створити єдиний державний орган, який би безпосередньо здійснював функції валютного нагляду і валютного регулювання, а також координував би дії інших державних органів у цій сфері, інших господарюючих суб'єктів, кредитно-фінансових установ, незалежно від форми власності і підлеглості. Створення подібного органу державної влади дозволило б підвищити ефективність державного валютного нагляду, а також персоніфікувати відповідальність державних службовців, що здійснюють контролюючі функції.

7. Запропоновано статтю 2 Закону про валюту «Принципи валютного регулювання» виключити як суто декларативну та замінити на статтю 2 Закону про валюту «Визначення валют» такого змісту:

«Стаття 2. Визначення валют

Для цілей цього Закону валютами вважаються національна валюта України (гривня), іноземні валюти та монетарні (банківські) метали.

Національний банк України здійснює класифікацію валют згідно з Міжнародним стандартом для валютних кодів (ISO 4217) у розрізі Міжнародного стандарту для держав і залежних територій (ISO 3166), встановлених Міжнародною організацією із стандартизації.

Не вважаються валютою та не підпадають під регулювання цього Закону: а) електронні гроші (e-money), зокрема електронні безготівкові сурогати гривні або іноземної валюти (монетарних металів), які зберігаються в електронному пристрої як чіп-картка або комп'ютерна пам'ять та призначаються для здійснення електронних платежів в обмежених обсягах, визначених законодавством; б) криптовалюти, а саме цифрові платіжні засоби, емісія та облік яких засновані на асиметричному шифруванні та застосуванні криптографічних методів захисту у замкнених системах. Порядок використання електронних грошей (e-money) та криптовалют на території України та/або валютними резидентами України визначається окремими законами.»

У зв'язку з певними суперечностями між положеннями Закону про валюту, було запропоновано внести зміни до ст.ст. 7, 9, 10, 11, 12 Закону про валюту.

8. Порівняння режиму валютного регулювання і контролю в Україні з практикою зарубіжних країн дає підстави стверджувати про суттєву ліберальність вказаного режиму більшості зарубіжних країн з порядком здійснення валютного контролю в Україні. Тому, зазначається, що для української національної фінансово-правової системи, що намагається інтегрувати до світових інститутів, важливим є удосконалення власного валютного законодавства шляхом лібералізації норм, що регламентують здійснення валютного контролю, зокрема, його методів і правового статусу контролюючих органів. На прикладі закордонного досвіду щодо системи валютного контролю важливою метою реформування системи валютного контролю в Україні є оптимізація зв'язків між органами валютного контролю. Крім цього варто проводити поступову лібералізацію валютного контролю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лісовол О. М. Сутність, форми та характерні риси валютного контролю в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. № 6. С. 116–119.
2. Лісовол О. М. Генезис фінансово-правового регулювання валютного контролю. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 83–87.
3. Лісовол О. М. Теоретичні засади дослідження фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 3. С. 105–108.
4. Лісовол О. М. Іноземний досвід фінансово-правового регулювання валютного контролю. *Право і суспільство*. 2017. № 4. С. 57–60.
5. Лісовол О. М. Характеристика суб'єктів фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (14). С. 72–75.

6. Лісовол О. М. Загальна характеристика механізму фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні. *Науковий журнал «Znanstvena misel»*. Любляна, Словенія. 2018. № 15. С. 16–19.

7. Лісовол О. М. Головні державні органи у сфері валютного регулювання та їх повноваження. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 9-10 груд. 2016 р.). Херсон: Херсонський державний університет, 2016. С. 96–97.

8. Лісовол О. М. Сутність валютного контролю, його принципи та напрямки здійснення. *Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16-17 груд. 2016 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. С. 79–81.

9. Лісовол О. М. Адміністративна відповідальність у сфері валютного контролю в Україні. *Тенденції розвитку національних економік: економічний та правовий виміри*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18-19 трав. 2017 р.). Київ: Київський кооперативний інститут бізнесу і права, 2017. С. 49–51.

10. Лісовол О. М. Фінансово-правове регулювання валютних відносин в Україні. *Актуальні проблеми правового регулювання економіки*: збірник матеріалів і тез науково-практичної конференції (м. Київ, 26 трав. 2017 р.). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2017. С. 46–48.

11. Лісовол О. М. Валютний контроль як специфічний вид фінансового контролю. *Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 19-20 січ. 2018 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2018. С. 70–74.

12. Лісовол О. М. Становлення державного валютного регулювання в Україні. *Пріоритетні напрями розвитку правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 26-27 січ. 2018 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 62–63.

13. Лісовол О. М. Фінансово-правовий спосіб впливу на валютні відносини. *Єдність адміністративно-правової думки в умовах 100-річчя соборності України*: електронне видання матеріалів круглого столу (м. Київ, 18 лют. 2018 р.). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2018. С. 148–150.

АНОТАЦІЯ

Лісовол О.М. Фінансово-правове регулювання валютного контролю в Україні. – *Рукопис*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2019.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню фінансово-правового регулювання валютного контролю в Україні.

У роботі проаналізовано систему валютного регулювання та контролю в Україні з початку її створення до її сучасного стану, визначено основні недоліки її функціонування та розроблено теоретичні рекомендації щодо вирішення

найпроблематичніших питань. Особлива увага приділяється аналізу ефективності застосованих інструментів валютного контролю в Україні на різних етапах розвитку економіки. Також визначено поняття та значення валютного контролю, розглянуто погляди науковців щодо тлумачення сутності валютного контролю та внесено ряд пропозицій щодо вдосконалення валютного контролю як складової системи валютного регулювання.

Визначено механізм валютного контролю як систему взаємопов'язаних елементів, таких, як суб'єкт, об'єкт і методи контролю, за допомогою яких реалізується мета, завдання та функції останнього. Аналізуються окремі елементи механізму валютного контролю та їх закріплення в чинному законодавстві України.

Розкрито проблему статусу контролюючих суб'єктів валютного контролю. На основі аналізу літератури й законодавства досліджуються повноваження та функції контролюючих органів у валютній сфері.

Досліджено сутність відносин у сфері валютного контролю, еволюцію систем валютного контролю в країнах із розвинутою економікою, проаналізовано українське валютне законодавство. Визначено актуальні напрямки удосконалення системи валютного контролю в Україні.

Ключові слова: валютний контроль, валютне регулювання, валютні відносини, фінансовий контроль, валютні операції, валютне законодавство, завдання валютного контролю, принципи валютного контролю, органи валютного контролю, агенти валютного контролю.

АННОТАЦИЯ

Лисовол А.Н. Финансово-правовое регулирование валютного контроля в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Диссертация посвящена комплексному исследованию финансово-правового регулирования валютного контроля в Украине.

Вопросы правового регулирования валютных отношений и валютного контроля является предметом обсуждения практиков, ученых и общественности. Высказываются различные мнения относительно направлений развития валютного контроля в Украине. В частности предлагается провести быструю либерализацию валютного рынка Украины и правового регулирования отношений в сфере валютного контроля. В то же время отстаивается и другое мнение, что хотя подобная либерализация является необходимым, однако она должна проводиться постепенно с учетом экономического развития государства и его национальных интересов.

Проведенный анализ теоретических подходов относительно понятия «валютный надзор» позволил нам сформулировать следующее его определение: «валютный надзор» – это вид государственного финансового контроля, представляющий собой деятельность государственных органов или других

уполномоченных государством хозяйствующих субъектов, производится путем применения правовых методов, приемов и средств с целью обеспечения соблюдения валютного законодательства и правопорядка в области валютных правоотношений.

Внесены предложения по разграничению организационно-правовых форм валютного контроля на основании таких критериев, как то: по времени осуществления; в зависимости от особенностей компетенции субъектов валютного надзора; в зависимости от организационно-правового статуса субъектов валютного надзора; в зависимости от специфики объекта валютного надзора; по способу организации надзорных мероприятий; в зависимости от специфики установленных ограничений валютного надзора.

Законодательно целесообразно закрепить следующее определение валютных операций как действий по поводу движения валютных ценностей, регулируются нормами финансового права и осуществляются субъектами валютных правоотношений. Предложено в Законе Украины «О валюте и валютных операциях» четко установить срок, в течение которого может продолжаться проверка соблюдения валютного законодательства, поскольку согласно действующему законодательству это является исключительной компетенцией работника органа валютного контроля, осуществляющего проверку. Иначе такая ситуация может стать основанием для необоснованного затягивания проверки и препятствовать планированию деятельности органов валютного контроля. Также следует четко закрепить основания проведения проверки, поскольку проверки могут проводиться как при наличии информации о нарушении валютного законодательства при осуществлении валютных операций, так и на основании планов проверки органов валютного контроля. Действующим валютным законодательством не предусмотрена возможность проведения в ходе проверок независимых экспертиз. С целью соблюдения прав участников валютного контроля необходимо закрепить на законодательном уровне принципы проведения проверки как метода валютного контроля.

Проведенный анализ правовых и научных источников позволил сделать вывод, что было бы значительно проще и эффективнее создать единый государственный орган, который бы непосредственно осуществлял функции валютного надзора и валютного регулирования, а также координировал бы действия других государственных органов в этой сфере, других хозяйствующих субъектов, кредитно-финансовых учреждений, независимо от формы собственности и подчиненности. Создание подобного органа государственной власти позволило бы повысить эффективность государственного валютного надзора, а также персонифицировать ответственность государственных служащих, осуществляющих контролирующие функции.

Сравнение режима валютного регулирования и контроля в Украине с практикой зарубежных стран дает основания утверждать о существенной либеральности указанного режима большинства зарубежных стран с порядком осуществления валютного контроля в Украине. Поэтому, отмечается, что для украинской национальной финансово-правовой системы, пытающейся

интегрировать в мировые институты, важно совершенствовать собственное валютное законодательство путем либерализации норм, регламентирующих осуществление валютного контроля, в частности, его методов и правового статуса контролирующих органов. На примере зарубежного опыта в отношении системы валютного контроля важной целью реформирования системы валютного контроля в Украине является оптимизация связей между органами валютного контроля. Необходимо также проводить постепенную либерализацию валютного контроля.

Также, сформулировано ряд конкретных предложений по внесению изменений и дополнений к Закону Украины «О валюте и валютных операциях».

Ключевые слова: валютный контроль, валютное регулирование, валютные отношения, финансовый контроль, валютные операции, валютное законодательство, задача валютного контроля, принципы валютного контроля, органы валютного контроля, агенты валютного контроля.

SUMMARY

Lisovol O.M. The financial and legal provision of currency control in Ukraine. – *The manuscript.*

Dissertation for the degree of Candidate of sciences in specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – National Academy of Internal Affairs. Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to the complex research of the financial and legal provision of currency control in Ukraine.

The dissertation examines the system of currency regulation and control in Ukraine from the beginning of its creation to its current state, defines the main shortcomings of its functioning and develops theoretical recommendations for solving the most problematic issues. Particular attention is paid to the analysis of the effectiveness of the instruments of currency control in Ukraine at different stages of economic development. The paper describes of the notion and significance of the exchange control is made, in addition, the scholars views on interpretation of the essence of the exchange control are analyzed, moreover, a number of propositions for improving exchange control as a part of exchange regulation is made.

The dissertation examines the mechanism of currency control as a system of interrelated elements, such as subject, object and methods of control, with the help of which the goal, tasks and functions of the latter are realized. The author analyzes certain elements of the mechanism of currency control and their consolidation in the current legislation of Ukraine. The problem of the supervisory subjects' of currency control status is analyzed in the paper. On the basis of the literature and legislation analysis the powers and functions of the supervisory authorities in the currency sphere, and proposals are made to improve the legislation in the sphere of currency control.

This dissertation explores the essence of relations in the field of currency control, the evolution of currency control systems in countries with developed economies, and analyzes Ukrainian currency legislation. Actual directions of modern system of currency control in Ukraine are determined.

Keywords: exchange control, exchange regulations, exchange relations, financial control, foreign exchange, currency legislation, objectives of foreign exchange controls, principles of exchange control's, currency control authorities, currency control authorities agents.